

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การผลิตและการค้าข้าวในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปมากโดยตลาดข้าวของโลกได้พัฒนาจากตลาดผู้ขายมาเป็นตลาดผู้ซื้อ ทำให้เกิดการแข่งขันทั้งในด้านราคาและคุณภาพเป็นอย่างมาก ทำให้ราคาข้าวในตลาดโลกมีแนวโน้มลดลง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการผลิตและการค้าข้าวของไทยที่ผลผลิตข้าวยังมีแนวโน้มสูงขึ้น นอกจากนั้นการนำเข้าสินค้าเกษตรของโลก มีการนำประเด็นด้านคุณภาพและความปลอดภัย มาเป็นข้ออุปสรรคและกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศ มีการกำหนดมาตรฐานและควบคุมด้านความปลอดภัยเกี่ยวกับสุขอนามัย และสุขอนามัยพืช (sanitary and phytosanitary) ของสินค้าเกษตร เพื่อใช้เป็นข้อกำหนดในการนำเข้าสินค้าเกษตรและอาหารจากประเทศผู้ส่งออก เช่นเดียวกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มีเป้าหมายในการเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกันสำหรับสินค้าเกษตร อาหาร และป่าไม้ โดยอาเซียนกำหนดให้สินค้าเกษตรและอาหารต้องได้มาตรฐาน การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agriculture Practices: GAP) สำหรับสินค้าข้าว ได้กำหนดมาตรฐานค่าสารตกค้างสูงสุดที่มีได้ (Maximum Residue Limits: MRLs) ดังนี้ สารตกค้างจากยาฆ่าแมลงปนเปื้อนได้ในปริมาณ 0.05 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม และสารตกค้างจากสารคาร์เบนดาซิม ซึ่งเป็นยาที่ใช้ผสมเพื่อกำจัดเชื้อราในนาข้าว ตกค้างได้ในปริมาณ 2 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ดังนั้น การปลูกข้าวไทยให้ได้มาตรฐาน GAP ตามที่กรมการข้าวกำหนด ย่อมเป็นแนวทางที่ดีแก่เกษตรกร ซึ่งสอดคล้องกับแผนการดำเนินงานของอาเซียนที่ต้องการให้สินค้าเกษตรในอาเซียนได้มาตรฐาน GAP ภายในปี 2558 ดังนั้น ประเทศไทยในฐานะผู้นำการส่งออกข้าวของโลก จึงจำเป็นต้องปรับระบบการผลิตเพื่อให้สามารถรักษาตลาดและความเป็นผู้นำการส่งออก โดยการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันทางการค้า ได้แก่ การลดต้นทุนการผลิต การผลิตต้องคำนึงถึงความต้องการของตลาดทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ การผลิตที่ปลอดภัยทั้งต่อสภาพแวดล้อมและผู้บริโภค จากข้อมูลการเพาะปลูก ในปี 2556 ประเทศไทยมีเนื้อที่ปลูกข้าวทั้งหมดรวม 80.85 ล้านไร่ เป็นเนื้อที่ปลูกข้าวนาปีจำนวน 65.00 ล้านไร่และข้าวนาปรัง จำนวน 15.85 ล้านไร่ มีปริมาณการส่งออกข้าวไปจำหน่ายต่างประเทศถึง 6.61 ล้านตันข้าวสาร คิดเป็น

มูลค่า 133,840 ล้านบาท (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร 2557 http://www.oae.go.th/oae_report/export-import/export-result คำนวณวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2557)

ภาครัฐได้จัดทำยุทธศาสตร์ข้าวไทย ฉบับที่ 2 ปี พ.ศ. 2555-2559 โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ว่า ข้าวไทยยังคงเป็นหนึ่งในตลาดโลก ผู้บริโภคมั่นใจ ชาวนาไทยเข้มแข็ง มีประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญด้านการผลิตคือ ส่งเสริมการผลิตข้าวให้ได้มาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับข้าว (Good Agricultural Practices for Rice: GAP ข้าว) การผลิตข้าวครบวงจร การผลิตข้าวอินทรีย์ ได้มาตรฐานปลอดภัย เพื่อสร้างความมั่นใจให้ผู้บริโภคทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ทั้งยังกำหนดตลาดข้าวคุณภาพให้ชัดเจน โดยแบ่งตลาดข้าวคุณภาพดี ปานกลาง และต่ำ

จังหวัดพิษณุโลกมีข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญ ที่ทำรายได้มากเป็นอันดับต้นๆ ของจังหวัด มีการเพาะปลูกทุกอำเภอ 9 อำเภอ พื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด จำนวน 1,772,564 ไร่ หรือคิดเป็นเนื้อที่ร้อยละ 26.23 ของเนื้อที่จังหวัด ปริมาณผลผลิตรวม 905,244 ตัน ส่วนใหญ่มีการเพาะปลูกข้าวไว้บริโภคและจำหน่าย ในปัจจุบันเกษตรกรมีการเพาะปลูกนาหว่านเพิ่มมากขึ้น รูปแบบการผลิตข้าวของเกษตรกรได้เปลี่ยนแปลงไปมาก โดยเฉพาะการใช้เครื่องทุ่นแรงเข้ามาแทนการใช้แรงงานคนและสัตว์ มีการใช้สารเคมีกำจัดวัชพืชอย่างแพร่หลาย (สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก 2556: 5)

ศูนย์ข้าวชุมชนของจังหวัดพิษณุโลก เริ่มจัดตั้งขึ้นในปีงบประมาณ 2543 และจัดตั้งเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนถึงปี 2556 จัดตั้งศูนย์ข้าวชุมชนรวม 157 ศูนย์ (สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก 2556: 38) ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาการผลิตและพัฒนาชาวนา ซึ่งกรมการข้าวร่วมกับกรมส่งเสริมการเกษตร โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและข้าวคุณภาพดี เป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาการผลิตข้าวไปสู่เกษตรกร จากความสำคัญของศูนย์ข้าวชุมชน ซึ่งเป็นที่น่าสนใจในการศึกษาถึงศักยภาพในการผลิตข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสม ในพื้นที่ราบเชิงเขาของอำเภอนครไทยและอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก เป็นอย่างไรเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดกลยุทธ์การส่งเสริมและวิธีการผลิตข้าวให้ได้มาตรฐานและเพื่อจะได้นำผลการวิจัยไปปรับใช้ในงานส่งเสริมการเกษตร อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาอาชีพเกษตรกรของเกษตรกรต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบ

2.1 ลักษณะส่วนบุคคล สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนเขตที่ราบเชิงเขาจังหวัดพิษณุโลก

2.2 ความรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสมของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในเขตที่ราบเชิงเขาจังหวัดพิษณุโลก

2.3 เจตคติเกี่ยวกับระบบเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับการผลิตข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ในเขตที่ราบเชิงเขาจังหวัดพิษณุโลก

2.4 การปฏิบัติตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับการผลิตข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ในเขตที่ราบเชิงเขาจังหวัดพิษณุโลก

2.5 ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการผลิตตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสมแก่สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในเขตที่ราบเชิงเขาจังหวัดพิษณุโลก

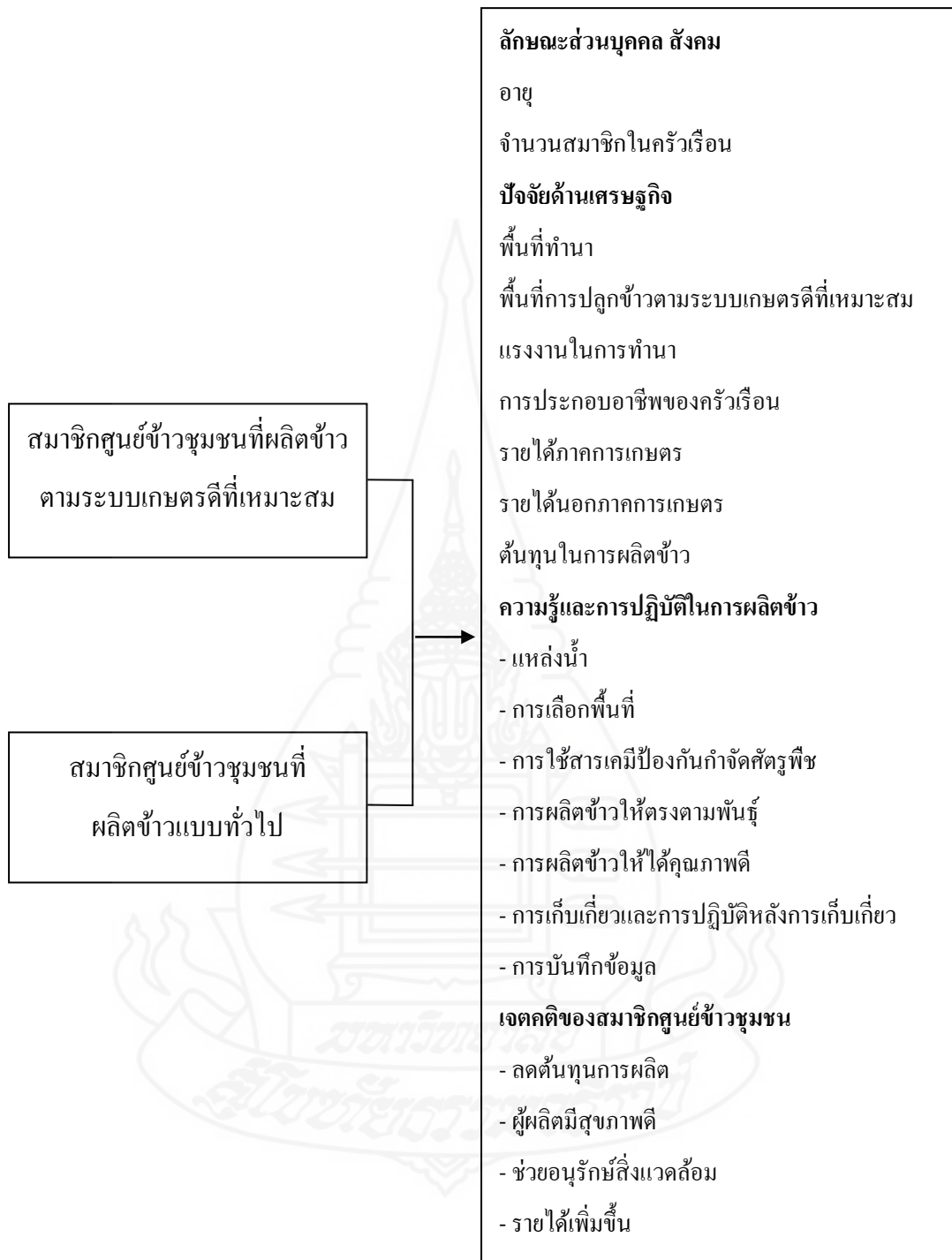
3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศักยภาพการผลิตข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสมในเขตที่ราบเชิงเขา จังหวัดพิษณุโลก มีการเปรียบเทียบระหว่างสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ผลิตข้าวตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสม และสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ผลิตข้าวแบบทั่วไปโดยมีการกำหนดตัวแปรต่างๆ ดังนี้

3.1 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ประกอบด้วย อายุ พื้นที่ถือครองด้านการเกษตร พื้นที่ตนเอง ค่าเตรียมดิน ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ย ค่าเก็บเกี่ยว ค่าขนส่ง จำนวนสมาชิกแรงงานในครัวเรือน ต้นทุนการผลิต รายได้

3.2 ความรู้และการปฏิบัติในการผลิตข้าวตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสม ประกอบด้วย แหล่งน้ำ การเลือกพื้นที่ การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช การผลิตข้าวให้ตรงตามพันธุ์ การผลิตข้าวให้ได้คุณภาพดี การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การบันทึกข้อมูล

3.3 เจตคติของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ ลดต้นทุนการผลิต ผู้ผลิตมีสุขภาพดี ช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รายได้เพิ่มขึ้น

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. สมมติฐานการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานการวิจัย ไว้ดังนี้

สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ผลิตข้าวตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสมและสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ผลิตข้าวแบบทั่วไป มีความแตกต่างกันในเรื่องต่อไปนี้ สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ ความรู้ เจตคติ การปฏิบัติตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสม ปัญหาและข้อเสนอแนะในการผลิตข้าว

5. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศักยภาพการผลิตข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสมในเขตที่ราบเชิงเขา จังหวัดพิษณุโลก ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่มีการผลิตข้าวตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสม และสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ผลิตข้าวแบบทั่วไปของศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอนครไทย และอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก ในระหว่างเดือน มกราคม ถึง เดือนมีนาคม พ.ศ. 2557

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 ศูนย์ข้าวชุมชน หมายถึง ศูนย์ข้าวชุมชนที่ผลิตข้าวในเขตที่ราบเชิงเขา อำเภอนครไทยและอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 11 ศูนย์

6.2 สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ผลิตข้าวตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสม หมายถึง เกษตรกรผู้เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ผลิตข้าวตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสม อำเภอนครไทยและอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก

6.3 สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ผลิตข้าวแบบทั่วไป หมายถึง เกษตรกรผู้เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ผลิตข้าวแบบทั่วไป อำเภอนครไทยและอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก

6.4 ศักยภาพ หมายถึง ชีวความสามารถ ความพร้อมที่จะกระทำให้เกิดผลสำเร็จของเกษตรกรเกี่ยวกับการปฏิบัติตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับข้าว

6.5 เกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับข้าว หมายถึง กระบวนการผลิตที่ปลอดภัยต่อตัวเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภค ประกอบด้วย 8 ข้อกำหนด ได้แก่ แหล่งน้ำ พื้นที่ปลูก การใช้วัตถุอันตรายการเกษตร การผลิตให้ได้ข้าวเปลือกตรงตามพันธุ์ การจัดการเพื่อให้ได้ข้าวเปลือกที่มี

คุณภาพที่ดี การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การผลิตปลอดจากศัตรูพืช และการบันทึกข้อมูล

6.6 เขตที่ราบเชิงเขา หมายถึง พื้นที่ที่มีลักษณะทางกายภาพเป็นที่ราบเชิงเขาสำหรับการปลูกข้าวในอำเภอ นครไทย และอำเภอชาติตระการ

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 ทำให้ทราบถึงความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนเกี่ยวกับการผลิตข้าวตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสม เพื่อเป็นข้อมูลสำคัญในการวางแผนพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตข้าวและยกระดับรายได้ของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนอำเภอ นครไทยและอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลกและระดับประเทศ

7.2 สามารถนำผลการวิจัย เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการผลิตสินค้าข้าวให้ปลอดภัยและมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด เพื่อความสามารถในการแข่งขันในด้านการตลาดของประเทศ

7.3 เป็นข้อมูลประกอบให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการตลาดสินค้าข้าวนำไปพัฒนาเพื่อต่อยอดงานวิจัยในอนาคต

7.4 เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนจัดทำยุทธศาสตร์ข้าวไทยให้ตรงประเด็นและตรงกับบุคคล หรือกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการพัฒนา เพื่อให้การใช้งบประมาณของประเทศคุ้มค่าและมีประโยชน์มากที่สุด